

EKOLOGIK MUVOZANAT VA UNING JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI O'RNI

Risaliyeva Sarvinoz Bunyod qizi

O'zbekiston Milliy universiteti, Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi
yo'nalishi 3-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20507773>

Annotatsiya: Maqolada ekologik muvozanat va uning jamiyat taraqqiyotidagi o'rniga oid fikr-mulohazalar keltirilgan. Shuningdek, O'zbekistonda ekologik muvozanatni tartibga keltirish, bunda yoshlar tushunishi lozim bo'lgan muhim jihatlar, yurt rivojiga ta'siriga oid tahlillar keltirilgan.

Kalit so'zlar: ekologiya, zamonaviy texnologiya, jamiyat, tarbiya, davlat.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ БАЛАНС И ЕГО РОЛЬ В СОЦИАЛЬНОМ РАЗВИТИИ

Рисалиева Сарвиноз Бунёд кизи

Национальный университет Узбекистана, студентка 3-го курса направления
«Национальная идея, основы духовности и правовое образование»

Аннотация: В статье представлены мнения об экологическом балансе и его роли в развитии общества. Также анализируются вопросы регулирования экологического баланса в Узбекистане, важные аспекты, которые необходимо понимать молодежи, и его влияние на развитие страны.

Ключевые слова: экология, современные технологии, общество, образование, государство.

ECOLOGICAL BALANCE AND ITS ROLE IN SOCIAL DEVELOPMENT

Risaliyeva Sarvinoz Bunyod qizi

National University of Uzbekistan, 3rd-year student of National Idea, Fundamentals of Spirituality and Legal Education

Abstract: This article presents views on ecological balance and its role in social development. It also analyzes the regulation of ecological balance in Uzbekistan, important aspects that young people need to understand, and its impact on the country's development.

Keywords: ecology, modern technology, society, education, state.

KIRISH

Ekologik muvozanat tushunchasi zamonaviy ekologiya, falsafa va ijtimoiy fanlarda muhim ilmiy kategoriya sifatida e'tirof etiladi. Ushbu tushuncha tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro uyg'unlikni, tabiiy tizimlarning barqaror holatini va inson faoliyati natijasida yuzaga keladigan ta'sirlarning muayyan chegaralarda bo'lishini ifodalaydi. Ekologik muvozanat mavjud bo'lgan sharoitda biosferadagi tirik organizmlar, tabiiy resurslar va ijtimoiy jarayonlar o'zaro mutanosib holda rivojlanadi. Ilmiy adabiyotlarda ekologik muvozanat ko'pincha tabiiy ekotizimlarning o'z-o'zini tartibga solish qobiliyati bilan bog'lab talqin etiladi. Har bir ekotizim ma'lum darajada barqarorlikka ega bo'lib, tashqi ta'sirlarga moslashish orqali o'z mavjudligini saqlab qolishga intiladi. Biroq insonning texnogen faoliyati, sanoatlashuv, urbanizatsiya va tabiiy resurslardan haddan tashqari foydalanish natijasida ushbu tabiiy muvozanat buzilmoqda. Natijada ekologik inqirozlar, iqlim o'zgarishi, tabiiy ofatlar sonining ortishi kuzatilmoqda.

Falsafiy nuqtai nazardan ekologik muvozanat insonning tabiatga bo'lgan munosabatini qayta ko'rib chiqishni talab etadi. An'anaviy antropotsentrik yondashuvda tabiat inson ehtiyojlari uchun xizmat qiluvchi vosita sifatida qaralgan bo'lsa, zamonaviy ekologik tafakkur tabiatni mustaqil qadriyat sifatida e'tirof etadi. Bu yondashuv ekologik muvozanatni saqlashda faqat iqtisodiy manfaatlarni emas, balki axloqiy va ma'naviy mas'uliyatni ham inobatga olish zarurligini ko'rsatadi.

MATERIALLAR VA METODLAR

Jamiyat taraqqiyoti tarixiga nazar tashlasak, ekologik muvozanat masalasi insoniyat rivojlanishining barcha bosqichlarida muhim bo'lganini ko'ramiz. Qadimgi sivilizatsiyalarda tabiat bilan uyg'un yashash g'oyasi diniy e'tiqodlar, urf-odatlar va an'analar orqali mustahkamlangan. Dehqonchilik, chorvachilik va hunarmandchilik faoliyatida tabiat qonunlariga moslashish muhim tamoyil sifatida qaralgan. Biroq sanoat inqilobi davridan boshlab insonning tabiatga ta'siri keskin kuchayib, ekologik muvozanat izdan chiqib boshladi.

Zamonaviy jamiyat taraqqiyotida ekologik muvozanatni saqlash barqaror rivojlanish konsepsiyasining asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. Barqaror rivojlanish iqtisodiy o'sish, ijtimoiy farovonlik va ekologik xavfsizlikning o'zaro uyg'unligini taqozo etadi. Agar ushbu uch omildan biri e'tibordan chetda qolsa, jamiyatning uzoq muddatli taraqqiyoti xavf ostida qoladi. Shu bois ekologik muvozanat jamiyat rivojining muhim mezon sifatida namoyon bo'ladi.

Yangi O'zbekiston sharoitida ekologik muvozanat masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Mamlakatda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar jarayonida ekologik xavfsizlikni ta'minlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan chora-tadbirlar kuchaytirilmoqda. Bu jarayonda ekologik muvozanat faqat tabiiy muammo emas, balki ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy masala sifatida qaralmoqda.

NATIJARLAR

Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida ekologik muvozanat masalasiga aynan shu nuqtai nazardan yondashilayotgani e'tiborga molikdir. Prezidentimiz Sh. M. Mirziyoyev ekologiya masalasini davlat siyosatining muhim yo'nalishi sifatida baholab, inson va tabiat o'rtasidagi muvozanatni tiklash zarurligini bir necha bor ta'kidlagan. Jumladan, u o'z nutqlaridan birida: "Tabiatga ehtiyotkorona munosabat — bu kelajak avlod oldidagi eng katta mas'uliyatimizdir", deb qayd etadi [1]. Ushbu fikr ekologik muvozanatni saqlash masalasining nafaqat iqtisodiy, balki axloqiy va ma'naviy mohiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

Ekologik muvozanatning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni uning inson salomatligi, ijtimoiy barqarorlik va iqtisodiy rivojlanish bilan uzviy bog'liqligida ham namoyon bo'ladi. Atrof-muhitning buzilishi aholi salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatib, turli kasalliklarning ko'payishiga olib keladi. Bu esa, o'z navbatida, mehnat unumdorligining pasayishi, ijtimoiy xarajatlarning ortishi va jamiyat rivojining sekinlashuviga sabab bo'ladi. Demak, ekologik muvozanat jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun zarur bo'lgan asosiy shartlardan biridir.

Prezidentimiz ekologik muammolarni hal etishda jamiyatning barcha qatlamlari, ayniqsa yoshlarning faol ishtirokini muhim deb hisoblaydi. U: "Agar yoshlarimizda ekologik ong va mas'uliyat shakllanmasa, hech qanday islohot kutilgan samara bermaydi", deya ta'kidlagan [2]. Ushbu fikr ekologik muvozanatni saqlashda inson omili, ya'ni qadriyatlar va tarbiyaning hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini yana bir bor tasdiqlaydi.

Yangi O'zbekistonda ekologik muvozanatni ta'minlash borasida qabul qilinayotgan qonunlar, davlat dasturlari va konsepsiyalar ham ushbu masalaning strategik ahamiyatga ega

ekanini ko'rsatadi. Xususan, atrof-muhitni muhofaza qilish, "yashil iqtisodiyot" tamoyillarini joriy etish va ekologik madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan tashabbuslar ekologik muvozanatni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Prezidentimiz bu borada: "Biz yashil makon yaratmas ekanmiz, barqaror rivojlanish haqida gapirish qiyin", deb alohida urg'u bergan [3].

MUHOKAMA

O'zbekiston hududida mavjud ekologik muammolar, xususan, Orol dengizi fojiasi ekologik muvozanat buzilishining og'ir oqibatlarini yaqqol namoyon etadi. Ushbu fojia nafaqat ekologik, balki ijtimoiy-sog'liqni saqlash, migratsiya va iqtisodiy muammolarni ham keltirib chiqardi. Bu holat ekologik muvozanat jamiyat barqarorligi va inson farovonligi bilan chambarchas bog'liq ekanini tasdiqlaydi.

Ekologik muvozanatning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni ekologik ong va ekologik madaniyat darajasi bilan ham bevosita bog'liqdir. Agar jamiyat a'zolari tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabatda bo'lmasa, eng mukammal qonunlar va texnologiyalar ham kutilgan natijani bermaydi. Shu sababli ekologik muvozanatni saqlashda insonning ichki dunyosi, qadriyatlari va axloqiy qarashlari muhim rol o'ynaydi.

Ekologik muvozanat masalasi shaxs, jamiyat va davlat darajasida kompleks yondashuvni talab etadi. Shaxs darajasida ekologik mas'uliyat va ekologik xulq-atvorni shakllantirish zarur bo'lsa, jamiyat darajasida ekologik qadriyatlarni mustahkamlash, davlat darajasida esa samarali ekologik siyosat yuritish muhim ahamiyatga ega. Ushbu darajalar o'zaro uyg'unlashgandagina ekologik muvozanatni saqlash mumkin bo'ladi.

Umuman aytganda, ekologik muvozanat jamiyat taraqqiyotining muhim sharti bo'lib, u tabiat va inson o'rtasidagi uyg'un munosabatlarga asoslanadi. Yangi O'zbekiston sharoitida ekologik muvozanatni ta'minlash masalasi qadriyatlarga asoslangan yondashuvni talab etadi. Chunki aynan qadriyatlar inson ongini, xulq-atvorini va tabiatga bo'lgan munosabatini belgilab beradi. Shu bois ekologik muvozanatni saqlash masalasini qadriyatlar tizimi bilan uzviy bog'liq holda o'rganish dolzarb ilmiy vazifa hisoblanadi.

Ekologik muvozanat tushunchasini yanada chuqurroq tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, u faqat tabiiy jarayonlar majmui emas, balki ijtimoiy ong va ma'naviy qadriyatlar bilan bevosita bog'liq murakkab ijtimoiy hodisadir. Insonning tabiatga bo'lgan munosabati uning dunyoqarashi, ehtiyojlari va qadriyatlar tizimi orqali shakllanadi. Shu ma'noda ekologik muvozanat jamiyatning ma'naviy yetuklik darajasini aks ettiruvchi ko'rsatkich sifatida ham namoyon bo'ladi.

Zamonaviy ekologik tadqiqotlarda ekologik muvozanatni buzuvchi asosiy omil sifatida texnokratik tafakkur alohida ta'kidlanadi. Ushbu tafakkur shaklida tabiat cheksiz resurslar manbai sifatida qaralib, inson o'zini tabiat ustidan hukmron subyekt deb hisoblaydi. Natijada ekologik tizimlarning tabiiy imkoniyatlari e'tibordan chetda qolib, ularning barqarorligi izdan chiqadi. Bu holat ekologik muvozanatni saqlash masalasini faqat texnik vositalar yordamida emas, balki inson ongini o'zgartirish orqali hal etish zarurligini ko'rsatadi.

Ekologik muvozanat tushunchasining yana bir muhim jihati uning avlodlararo mas'uliyat bilan bog'liqligidir. Bugungi kunda amalga oshirilayotgan har qanday iqtisodiy yoki sanoat faoliyati kelajak avlodlarning hayot sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ekologik muvozanatni saqlash masalasi faqat hozirgi manfaatlar bilan cheklanib qolmasdan, uzoq muddatli istiqbolni ham hisobga olishni talab etadi. Bu esa ekologik masalalarga qadriyatli yondashuvni kuchaytirishni taqozo etadi.

XULOSA

Ekologik muvozanatning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni shundan iboratki, u inson va tabiat o‘rtasidagi uyg‘unlikni ta‘minlash orqali ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Agar jamiyatda ekologik qadriyatlar yetarli darajada shakllanmagan bo‘lsa, ekologik muammolar chuqurlashib, ijtimoiy ziddiyatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu bois ekologik muvozanatni saqlash masalasi jamiyatning umumiy madaniy va ma‘naviy rivojlanish darajasi bilan chambarchas bog‘liqdir.

Umuman olganda, ekologik muvozanat tushunchasi jamiyat taraqqiyotining muhim falsafiy, ijtimoiy va ma‘naviy asoslarini o‘zida mujassam etadi. Yangi O‘zbekiston sharoitida ushbu tushunchaga qadriyatlar prizmasidan yondashish ekologik muammolarni hal etishda samarali va barqaror natijalarga erishish imkonini beradi. Shu sababli ekologik muvozanatni saqlash masalasini qadriyatlar tizimi bilan uzviy bog‘liq holda tahlil qilish ushbu tadqiqotning muhim nazariy asosini tashkil etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Mirziyoyev Sh. M. Xalqimiz roziligi - faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. - T.: O‘zbekiston, 2018.
2. Mirziyoyev Sh. M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. - T.: O‘zbekiston, 2021.
3. Mirziyoyev Sh. M. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga Murojaatnomasi. - T., 2020-yil 29-dekabr.